

Rıza Bıyık

Betül Tarıman, 'şimdi' ile 'geçmiş' arasında devinip duran kederli yüzleri anlattığı öykülerini "Rıza Bıyık"ta topladı.

ÜMİT YILDIRIM

Kimler ve neler yok ki Betül Tarıman'ın öykülerinde? İçindeki karanlığa yüzünü düşürmüş, evin içine tıkıştırılmış eşyalara benzeyen geçkin bir kadının kederi; uçta yaşayanların hayalleri, kıskançlıkları, küçük dünyaları; inatla beyazlamayan saçlarını biryantinleyen emekli bir adamın bırığını burma ânındaki bir işçinin figanı; ateşle kibritle verilen tuvalet eğitiminde sönen yaşamları; aynasının üzerine aynı büyüklükte muşamba asan kadının içler acısı hâli; her gün donunu fanilasını yıkayıp önüne yemeğini koyduğu adama kendini bir türlü beğendiremeyen kadının kısmetsizliğine yanması; bir ayağı kırık sandalyeye benzeyen geçmişin sıkboğaz ettiği yarı uykulu insanlar; genç adamların yüzüne keder düşüren kadınlar; bir memurun "acıyı çıksın diye suya yatırılmış patlıcan"a benzeyen sıkıntıları; Budapeşte, Prag gezisiyle verilen bitmiş bir ilişkinin muhasebesi; çay ocağının, pazar yerinin konuşmaları, sel felaketi, aşk, mazi, korku, umut, umutsuzluk, çöplük...

Kitaba adını veren öykü kişisi, emekli olduktan sonra bıyık bırakan kravatlı bir hödük. Çocukları ona Rıza Bıyık lakabını uygun görmüş. Eşi, "Ölse de kurtulsak" diyor onun için. Bu olumsuz düşüncelerin nedeni, Rıza Efendi'nin yaptıkları. Bir gün Bay Vikont, hayattan ayağı kayıp yere düşünce onu 'kapalı bir kutu'ya koyarlar dirilmemesi için. Ancak o anılarda yaşamaya devam eder.

ÖN PLANDAKİ DENEYİM

Ses, dil, kurgu, sözcükler... Bir öykünün yapı taşlarını oluşturur ve kendi ayrımını ortaya koyar. Tarıman, dilini kurarken sözcükleri incelikle seçiyor. Klasik cümle yapısını silmek için hayli kafa yorup anlatma-göstermeye bağlı kalmadan olan biteni sezdirme yoluna gidiyor. İnsanın savrukluğu, zaman kırılmaları ve sıçramaları dile yansıyor. Zaman, mekân unsurları en aza indirilmiş. Atlamalar ve daraltmalar çok yapıldığı için okuyan ve dinleyen eksiklikleri kendi algısına, kültürüne göre tamamlıyor. Tarıman, bu yöntemle metni tek boyutlu olmaktan çıkarıp kişiye ve zamana göre değişen yorumlarla zenginleştirmiş. Evden sokağa, kaldırıma ve pazara yürüyen algı, dünyaya kesilen dikkat.

Kimi sözcük ve cümle tekrarları, öyküleri sinematografik hâle getiriyor. Cümleler, parçalanmış bireyin iç konuşmalarına uygun: "Gel pisi pisi dedim. Dönüp bakmadı. Bir çöp varilinin içinde kaybolup gitti" gibi cümlelerde metaforik anlatım hâkim. Anlatıcı tipleri (Tanrısal, gözlemci, özne anlatıcı) değişken olduğundan öyküler diri kalıyor. Kişilerin iç-dış çatışmaları ve psikosozyal yönleri bir iki çizgi ile verilmiş.

Okurun metnin tüketicisi değil, üreticisi olmasını önemseyen Tarıman, deneyimi ön planda tutarak ulaştığı bilgeliği duyumsattığı öyküleriyle Kafman filmi izleyen, Bachmann, Kafka, Zweig okuyan kimi gölgelerin yanında 'boyası çıkmış' Rıza Bıyık'ların, boğuntularda kaybolan "imdat" çılgılı atan kadınlara yoğunlaşarak kendi dünyamızı sorgulamamızı sağlıyor.

Öykülerin bir kısmı İngmar Bergman'a, Süreyya ve Reha'ya, İnan'a, Ayla Aksoyoğlu'na, Didem'e sunulmuş. Betül Tarıman, Pessoa'nın bir dizesini yapıbozuma uğratarak "Çöp" başlıklı öyküsünü şöyle bitiriyor: "İnsan dünyanın yüzüne fırlatılmış bir çöp yığını." ■